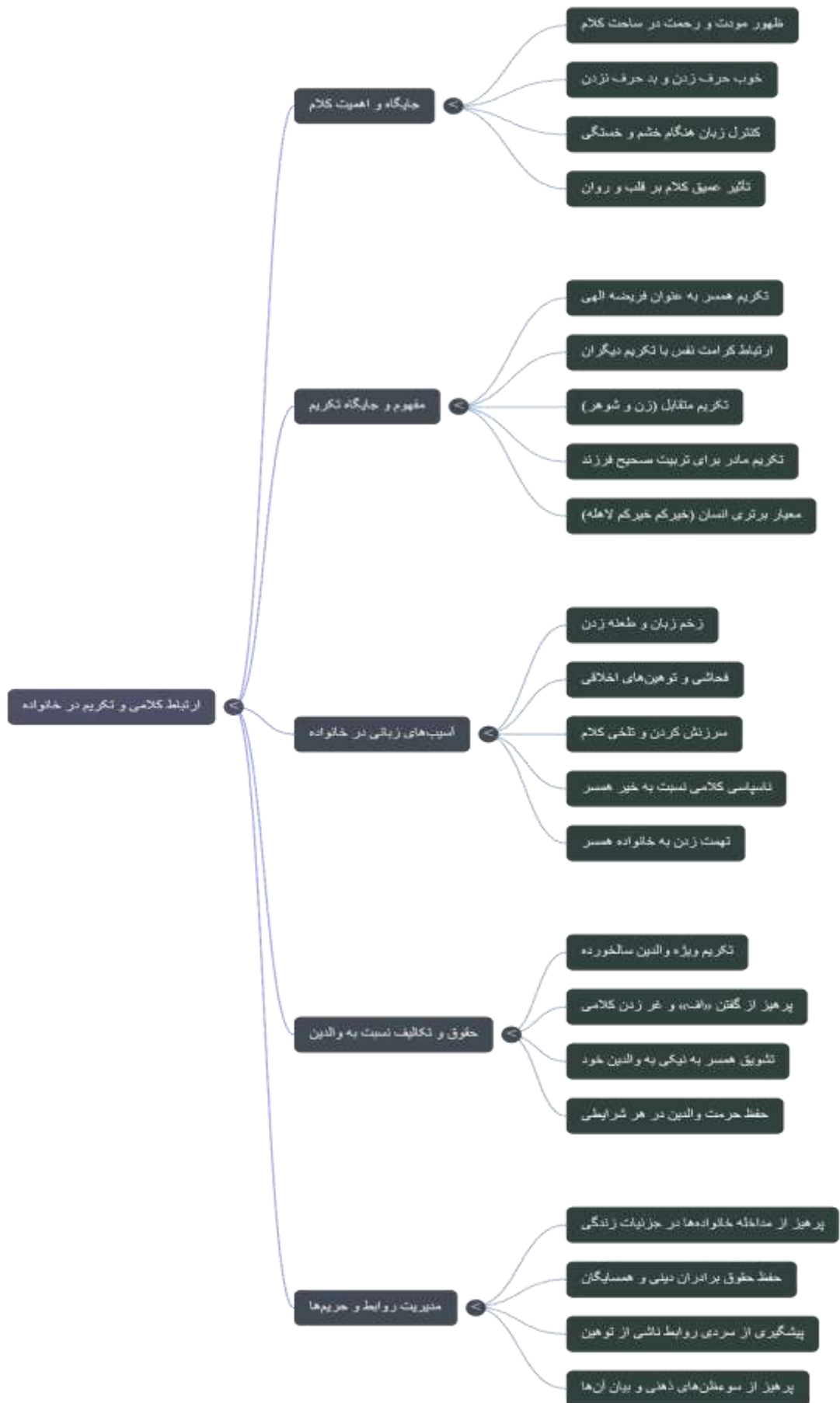

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره هنر همسر داری در قرآن کریم
(خانواده در قرآن ۲)

جلسه سوم

مدرس دوره: دکتر سجاد مهدی زاده

مبانی قرآنی در اهمیت تکریم و اخلاق کلامی در نظام خانواده: تحلیل جامع

سوره روم و سیره نبوی (جلسه سوم)

چکیده

این نوشتار بر اساس تحلیل آموزه‌های دینی و قرآنی، به بررسی جایگاه محوری «کلام» و «تکریم» در حفظ کیان خانواده می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که «مودت» نه تنها یک حس درونی، بلکه یک مقام اجرایی و عملی است که نخستین ساحت ظهور آن، زبان و نحوه بیان است. کنترل زبان در هنگام خشم، پرهیز از تندى، سرزنش و توهین، از واجبات دینی هم‌ردیف با نماز و روزه تلقی شده است. همچنین، شاخص برتری افراد در نظام اسلامی، کیفیت رفتار و گفتار آنها با خانواده‌شان معرفی شده است. این نوشتار بر لزوم رعایت حقوق متقابل، تکریم همسر به عنوان نشانه‌ای از کرامت نفس، و حفظ حرمت والدین (به‌ویژه در دوران سالخوردگی) تأکید می‌ورزد.

۱. تحلیل مفهوم مودت و ساحت اجرایی آن

بر اساس آموزه‌های قرآنی، خداوند میان زوجین «مودت و رحمت» قرار داده است، اما حفظ این نعمت الهی بر عهده طرفین است.

- **تعریف مودت:** مودت به معنای محبتی است که به مقام اجرا و عمل می‌رسد.
- **ارتباط کلامی:** یکی از اصلی‌ترین عرصه‌های تجلی مودت، ساحت کلام است. خوب صحبت کردن و فراتر از آن، «بد حرف نزدن»، زیربنای آرامش و سکونت در خانواده است.
- **حق امنیت کلامی:** یکی از حقوق اساسی افراد نسبت به همسایه و اعضای خانواده، در امان بودن از دست، زبان و رفتار فرد است.

۲. آسیب‌شناسی کلامی و پیامدهای تخریبی آن

برخلاف تصور عمومی که کلام را گذرا می‌پندارد، متون دینی و روان‌شناختی بر تأثیرات عمیق و گاه جبران‌ناپذیر کلام تند تأکید دارند.

- **تیزی زبان (طعن و سرزنش):** بسیاری از اختلافات زوجین ریشه در «تیزی زبان» دارد. شکایاتی نظیر توهین، تندى، تلخی و سرزنش مداوم، پیوندهای عاطفی را سست می‌کند.
- **کلام نفوذناپذیرتر از آهن:** در روایات اشاره شده است که برخی کلمات از سرنیزه، تیزتر و نفوذکننده‌تر هستند (رب کلام انفذ من حدید).
- **شکستن قلب:** واژگانی که در هنگام عصبانیت به کار می‌روند (مانند نادیده گرفتن تمام خوبی‌های همسر در طول سالیان)، زخم‌هایی ایجاد می‌کنند که تا سال‌ها جبران‌ناپذیر است و منجر به سردی در روابط می‌شود.
- **فحاشی و تهمت:** روایات در مورد فحاشی بسیار شدید و غلیظ هستند؛ به طوری که فرد فحاش حتی بوی بهشت را استشمام نخواهد کرد. تهمت‌های ناموسی در هنگام خشم، از مصادیق بارز رفتارهای ضد اخلاقی است که هیچ توجیهی ندارد.

۳. مفهوم «حبط» و بطلان اعمال خیر

یکی از هشدارهای جدی در متون قرآنی (مانند سوره حجرات)، پیوند میان رعایت ادب و ماندگاری اعمال نیک است.

- **حبط اعمال:** عدم رعایت شأن و ادب در گفتار می‌تواند منجر به «حبط» یا از بین رفتن اعمال خیر شود.
- **فراتر از کلمات عاشقانه:** صرف ابراز محبت، خرید هدیه یا ارسال پیامک‌های عاشقانه برای حفظ زندگی کافی نیست. اصل اساسی، کنترل زبان در مواقع خستگی، خشم و

سوءظن است. اگر فردی در هنگام عصبانیت زبان خود را کنترل نکند، رفتارهای مثبت او تحت الشعاع قرار گرفته و اثر خود را از دست می‌دهند.

۴. استاندارد کرامت در سیره نبوی

پیامبر اسلام (ص) معیاری صریح برای سنجش کیفیت ایمان و شخصیت افراد ارائه داده‌اند:

شاخص	تعریف و مصداق
بهترین افراد	«خیرکم خیرکم لاهله»؛ بهترین شما کسی است که برای خانواده‌اش بهترین باشد.
نشانه کرامت (کریم)	«ما اکرم النساء الا کریم»؛ تنها افراد بزرگوار و کریم، زنان را تکریم می‌کنند.
نشانه پستی (لئیم)	«ما اهانهن الا لئیم»؛ تنها افراد پست و فرومایه به همسر خود توهین می‌کنند.

- **تکریم همسر:** بر کسی که زنی را به همسری برمی‌گزیند، واجب (لازم) است که او را تکریم کند. این تکریم باید هم در عمل و هم در کلام نمایان باشد.

۵. تکریم والدین و روابط بین‌نسلی

حفظ حرمت والدین، به ویژه در دوران سالخوردگی، از حساس‌ترین حوزه‌های اخلاق کلامی است.

- **پرهیز از کمترین رنجش:** قرآن کریم حتی گفتن کلمه «اف» (کمترین اظهار ناراحتی یا غر زدن کلامی) را در برابر والدین نهی کرده است، چرا که حساسیت و احتمال رنجش در سنین بالا افزایش می‌یابد.

- **نقش متقابل زوجین:** همسران باید مشوق یکدیگر در تکریم والدین باشند. اگر یکی از زوجین در رعایت حرمت والدین خود کوتاهی می‌کند، طرف مقابل وظیفه دارد او را به خیر و تکریم دعوت کند، نه اینکه عاملی برای جدایی از خانواده باشد.
- **تربیت فرزند:** یکی از راه‌های تربیت صحیح فرزندان، تکریم مادر توسط پدر در نظام خانواده است.

۶. مرز میان مداخله و تکریم

- در حالی که تکریم والدین واجب است، باید مرز میان احترام و مداخله رعایت شود.
- **مداخلات والدین:** گاهی والدین (به‌ویژه مادران) به دلیل غلبه محبت، در جزئیات زندگی زوجین مداخله می‌کنند. این مداخلات نباید حریم خصوصی و نظام زندگی زن و شوهر را مختل کند.
 - **وظیفه فرزندان:** حتی در صورت بروز خطا از سوی والدین، فرزندان موظف به حفظ حرمت و رعایت کلام تکریم‌آمیز هستند.

نتیجه‌گیری

نظام خانواده در اسلام بر پایه «تکریم» بنا شده است. این تکریم فراتر از یک توصیه اخلاقی، یک «فریضه الهی» و «واجب» هم‌تراز با عبادات است. سلامت کلامی، یعنی پرهیز از تندی و توهین در کنار ابراز محبت، ضامن بقای مودت است. فردی که در فضای خانواده اهل کرامت باشد، مشمول کرامت الهی خواهد بود و این کرامت باید در تمامی ابعاد ارتباط با همسر، فرزندان و والدین جاری گردد.